

A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

VALLASEK MAGDOLNA MÁRTA*

1. BEVEZETŐ

A szövetkezeti mozgalom újjáéledésére az 1990-ben bekövetkezett hatalomváltás adott ismét reményt. 1990 első hónapjait egy rendkívül intenzív törvényalkotási folyamat jellemezte. Ebben az időszakban került sor a kisipari és a fogyasztási szövetkezetekre vonatkozó 66., illetve 67. számú törvényerejű rendeletek elfogadására is.¹ Az említett jogszabályok megpróbálták keretet biztosítani az újra- illetve átszerveződő szövetkezeteknek, hangsúlyozva azok függetlenségét és már az 1§-ban a hagyományos szövetkezeti elvekre utaló meghatározást tartalmazva, aminek értelmében a szövetkezetek „gazdasági jellegű társulások, amelyek a tagjaikká váló személyek szabadon kinyilvánított elhatározása alapján jönnek létre, abból a célból, hogy közös tulajdonú vagy bérelt termelői eszközökkel közösen fejtsék ki tevékenységüket”. Külön fejezetben tárgyalják a törvényerejű rendeletek a szövetkezeteknek az állam által nyújtandó támogatásokat (pl. hitelnyújtás, kedvező adórendszer, állami alapból való ingatlanok eladása, illetve bérbeadása stb.). Sajnálatos módon azonban az állami támogatások csak nyilatkozat szinten maradtak.

Az ígéretes kezdet ellenére az 1990 óta eltelt időszakban a szövetkezeti jog területét meglehetősen jogalkotási káosz jellemezte. Egymást követték különböző jogszabályok, amelyeket aztán későbbi jogszabályok módosítottak vagy hatályon kívül helyeztek.

* A szerző szövetkezeti jogi kutatásait a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete támogatta.

¹ Az 1990. 02. 08./66. számú törvényerejű rendelet, valamint az 1990. 02. 08./6708. számú törvényerejű rendelet megjelent a Monitorul Oficial (Hivatalos Közlöny, a továbbiakban: H. K.) 1990. 02. 09./23. számában.

A fogyasztási és hitelszövetkezetekre vonatkozóan 1996-ban lépett hatályba a 109. számú törvény. Meglehetősen részletes szerkezete ellenére azonban ez sem tudott modern és hatékony keretet biztosítani a szövetkezeti intézmény számára.² Ezt a törvényt módosította az 1999. évi 114. számú sürgősségi kormányrendelet, amelyet viszont 2002-ben a törvényhozó testület a 267. számú törvényben visszautasított.³

2000-ben lépett hatályba a 97. számot viselő, a hitelszövetkezetekre vonatkozó sürgősségi kormányrendelet, amelynek sorsa az előbbiekhöz hasonlóan alakult. Még ugyanabban az évben módosította a 272. számú sürgősségi kormányrendeletet, amelyet aztán, két év alkalmazás után, a parlament visszautasított a 262. számú törvényben.⁴ A jogi bizonytalanság elmélyítését fokozta az is, hogy magát a 2000. évi 97. számú sürgősségi kormányrendeletet a parlament csak két évvel megjelenése után hagyta jóvá, a 200. számot viselő törvényben.⁵

Az 1992. évi 80. számú és az 1993. évi 34. számú törvényeket, amelyek a szövetkezeti tagokra vonatkozó társadalombiztosítási kérdéseket rendezték, hatályon kívül helyezte a 2000. évi 19. számú társadalombiztosítási törvény.⁶

Azt hiszem, mindezek után természetesen vetődik fel a kérdés: miért nincsen Romániában még napjainkban sem egy megfelelően kidolgozott, az eddigi jogi hiátusokat kipótoló és a nemzetközi követelményeknek is megfelelő szövetkezeti törvénye. A válaszhoz hozzátartozik, hogy a hatalmon levő kormány 2002-ben megpróbálta egy kormányrendelet előterjesztésével megoldani a kialakult, immár egyre hálátlanabb helyzetet, végül azonban mégsem került sor a már tervezet formában több kritikát kapott rendelet hatályba lépésére.

Véleményünk szerint a szövetkezeti rendszer szabályozása komplexebb problémák elé állítja a jogalkotót, mint amit egy sürgősségi kormányrendelet bevezetésével meg lehetne oldani. Nem tartjuk tanácsosnak a delegált törvényhozás alkalmazását, annál is inkább, mivel egy újabb, nem kellően kidolgozott jogszabálynak a bevezetése csak újabb törvénymódosításoknak nyitna teret, amely végső soron ismét a mostanihoz hasonló jogbizonytalanságot eredményezne.

2 Az 1996. 10. 10./109. számú törvény megjelent a H. K. 1996. 10. 18. /252. számában.

3 Az 1999. 06. 30. /114. számú sürgősségi kormányrendelet megjelent a H. K. 1999. 06. 30./312. számában. A 2002. 05. 15./267. számú törvény megjelent a H. K. 2002. 05. 23./343. számában.

4 A 2000/97. számú sürgősségi kormányrendelet megjelent a H. K. 2000. 07. 14./330. számában. A 2000. 12. 07./272. számú sürgősségi kormányrendelet megjelent a H. K. 2000. 12. 19./676. számában. A 2002. 05. 15./262. számú törvény megjelent a H. K. 2002. 05. 20./335. számában.

5 A 2002. 04. 16./200. számú törvény megjelent a H. K. 2002. 05. 08./300. számában.

6 Az 1992. 07. 21./80. számú törvény újrapublikálva a H. K. 1994. 02. 09./37. számában. Az 1993. 06. 14./34. számú törvény, megjelent a H. K. 1993. 06. 15./128. számában.

A megoldáshoz vezető út kezdetét jelentette az új szövetkezeti törvény tervezetének kidolgozása és a parlament elé terjesztése, remélve azt, hogy sikerül a legtöbb politikai erőt a javaslat mellé állítani, és ezzel megteremthető annak a lehetősége, hogy a szövetkezetekre vonatkozóan megvalósuljon egy kellően tág, de hatékony jogszabályi keret.

2003-ra érett meg annyira a helyzet, hogy sor került egy szövetkezeti törvénytervezet kidolgozására. A javaslatot összeállító vegyes bizottságban parlamenterek, kormánytagok, a Törvényhozási Tanács képviselői vettek részt.

Jelenleg, 2004 novemberének végén a szövetkezeti törvény még nem lépett hatályba, azonban a képviselőház és a szenátus már külön-külön megtárgyalta és elfogadta. A továbbiakban már csak a parlament két háza közti egyeztetés és a törvénynek az államelnök által való kihirdetése várat magára.

2. A ROMÁN SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

2.1. A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI ROMÁN SZÖVETKEZETI JOGI SZABÁLYOZÁS ELSŐ ÉVEI

Az 1989. december végén végbement rendszerváltást követően nagyon hamar felmerült a szövetkezeti rendszer jogi szabályozásának kérdése. Teljesen egyértelmű volt az igény arra, hogy mihamarabb tisztázódjon a kommunista „szövetkezetek” új jogi helyzete, hiszen a régi formában ezek már nem voltak életképesek sem gazdasági, sem politikai, sem társadalmi szempontból.

A konkrét szövetkezeti ágazattól függetlenül a szövetkezeti rendszer egésze számára elengedhetetlen feltétel volt az új jogi keret kidolgozása és minél előbbi hatályba léptetése, hiszen csak így volt lehetséges a folytonosság biztosítása a szövetkezeti intézmények életében. Más kérdés, hogy a néhány évtized alatt, a kényszerű és hamis elveken nyugvó szövetkezeti rendszerrel kapcsolatban szerzett tapasztalatok következtében, a lakosságnak kevés bizalma volt ebben a társulási formában, s ez vált a folytonosság megvalósulásának egyik alapvető akadályává. Csak egyetérteni tudok a következő kijelentéssel, amely szerint „[...] A szövetkezetek esélyeit másképpen ítélte meg a jogalkotás. 1990-ben két törvényerejű rendelet szabályozta működésüket, ami a tevékenység folyamatosságának esélyeit jelentette. Leginkább. Nem szabályozta viszont azt a közgazdasági keretet is ugyanilyen ritmusban, ahogyan a szövet-

kezeti mozgalomnak a már ismert elvrendszere szerint lehetővé tette volna a folyamatos tevékenységgel együtt célkitűzésként meghatározott szociális feladatainak a vállalását. A szövetségi forma (a mezőgazdasági iránt egyértelműen, a fogyasztási szövetkezetek iránt eredménytelenségük miatt) iránti közömbösség oka természetesen a hitetlen bizalmasság, hiszen a szövetkezet nem tudott a hely, település gazdasági-szociális központjává válni akkor sem, amikor az új helyzetben azt megkísérelhette volna: 1990 után.”⁷

Ha megfigyeljük a rendszerváltozás utáni első hónapokat, azt mondhatjuk, hogy az a törvényerejű rendeletek korszaka volt. A Nemzeti Megmentési Front a társadalmi, gazdasági élet legtöbb területén az azonnali intervenciót tartotta szükségesnek, s ennek legkézenfekvőbb jogalkotási eszközét a törvényerejű rendeletek jelentették. Bizonyos szempontból természetesen nagyon is indokolt és szükségszerű volt a jogalkotási folyamat ily módon való felgyorsítása, más szempontból viszont a törvényhozásnak ez a módozata felszínességet s kényszerű törvénymódosítások egész hullámainak eredményezte, amely egy átgondoltabb és megalapozottabb jogalkotás esetében valószínűleg elkerülhető vagy legalább csökkenthető lett volna.

Az első hónapok törvényerejű rendeleteinek dömpingjére ékes példa, hogy a február 8-án elfogadott és a február 23-i Hivatalos Közlönyben leközlött, a kisipari, fogyasztási és hitelszövetkezetek jogi szabályozásának további sorsát meghatározó törvényerejű rendeletek már a 66., illetve 67. számot viselik.

A két törvényerejű rendelet között nagyon sok közös vonás fedezhető fel, mind szellemiségében, mind szerkezeti felépítésében, azzal a nem túl nagy jelentőségű különbséggel, hogy a kisipari szövetkezetekről rendelkező jogszabály valamivel részletesebb normákat tartalmaz.

Mind a kisipari, mind a fogyasztási és hitelszövetkezetekre vonatkozó jogszabály kerettörvénynek tekinthető, és a következő területekre vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket: a szövetkezetek meghatározása, tevékenységi köre, megalakulásának, működésének és szervezetének körülményei, a szövetségi javak jogi helyzete, valamint az állam által nyújtandó kedvezmények köre.

Az 1990. évi 66. számot viselő törvényerejű rendelet értelmében a kisipari szövetkezetek gazdasági jellegű társulások, amelyek a taggá váló személyek szabadon kinyilvánított beleegyezése alapján jönnek létre, azzal a céllal, hogy tevékenységüket közösen fejtsék ki, közös tulajdonban levő vagy kölcsönvett termelőeszközök segítségével. A kisipari szövetkezetek rendszerébe tartoztak a rokkantak szövetségei is, annak érdekében, hogy a rokkant vagy fogyatékos személyek is részt vehessenek a társadalom számára hasznos termelőmunkában.

7 Birtók József (szerk.): *Szövetkezetek – kézikönyv a szövetkezetekről*. Csíkszereda, Pro Print, 1995, 134.

VALLASEK MAGDOLNA MÁRTA: A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

A jogszabály elvi kijelentése alapján a hatálya alá tartozó szövetkezetek a nemzetgazdaság rendszerébe integrálódtak, hozzájárulva Románia gazdasági és társadalmi életének felvirágoztatásához és a tagjaik számára megfelelő munkakörülmények, növekvő életszínvonal biztosításához.

A kisipari szövetkezetek a törvény, valamint az alapszabályaik alapján fejthették ki tevékenységüket és valósították meg elfogadott gazdasági, pénzügyi, valamint szociális és kulturális programjukat.

A jogszabály 6. szakasza sorolta fel a kisipari szövetkezeti szervezeteket. Ezek a következők:

- kisipari és rokkantszövetkezetek,
- kisipari szövetkezeti szövetségek,
- a Kisipari Szövetkezetek Központi Szövetsége,
- a fentiek által létrehozott saját egységek.

Alapításuk, szervezésük és működésük tekintetében a törvényerejű rendelet normái mellett a közgyűléseken elfogadott alapszabályok, valamint a kisipari szövetkezetek kongresszusain elfogadott keret-alapszabályok előírásait kellett figyelembe venni.

A kisipari szövetkezetek és a szövetkezeti szövetségek létesítésének elismerésére a közvetlenül felelős szövetkezeti szervezet tanácsa volt illetékes. A jogi személyiség elnyerésére az illetékes állami szervnél való bejegyzés nyomán kerülhetett sor.

A törvény pozitív vonásaként értékelhető, hogy viszonylag tág kezdeményezési teret biztosított a hatálya alá eső szövetkezetek számára. Tagjaik igényeinek kielégítésére a szövetkezetek, a szövetségek és a Kisipari Szövetkezetek Központi Szövetsége mellett szabadon voltak létesíthetők a következő szervezeti egységek:

- iskolák a személyzet felkészítésére;
- a személyzet és a vezetőképző és szakképesítési egységei;
- kutató-, tervező- és technológiai mérnöki egységek;
- műszaki-tudományos és gazdasági dokumentációs egységek;
- automatikus adat- és információfeldolgozó egységek;
- bemutató, reklám- és marketing egységek;
- műszaki segédleti és szerviz egységek;
- orvosi segédleti egységek;
- üdülőházak és szórakoztatási egységek;
- étkezdék, vendéglők, büfék és ezek ellátási kiegészítő egységei;
- kultúrházak, könyvtárak, klubok, sportegyesületek és sporttelepek;
- bölcsődék és óvodák;
- más egységek. (12. szakasz)

Ezen kívül a Kisipari Szövetkezetek Központi Szövetsége törvényes lehetőséget kapott sajtószervek és kiadók, központi bank és külkereskedelmi vállalatok szervezésére.

A törvényes lehetőségek tehát nagyrészt adottak voltak a szövetkezeti mozgalom újjászületéséhez. A jogszabályi háttér megléte azonban csak szükséges, de nem elégséges feltételt jelentett a szövetkezeti intézmény működése számára, mint ahogy az egyetlen intézmény esetében sem lenne elegendő. Hiányzott a sikerre vivő feltételek többi komponense, elsősorban a gazdasági, pénzügyi támogatás, másrészt a bizalom és a tenni akarás az érdekelt felek részéről.⁸

A teljes kisipari szövetkezeti rendszer tevékenységének irányítása és koordinálása a Kisipari Szövetkezetek Központi szövetségére hárult. Ennek a jogosultságnak a gyakorlása feltételezte azt is, hogy az összes szövetkezetre nézve kötelező jellegű szabályokat bocsásson ki, a következő kérdésekre vonatkozólag:

- saját pénzalapok létesítése és felhasználása;
 - beruházások eszközlése és főjavítások végzése;
 - a vezetés és a munka megszervezése;
 - munkaviszonyok, normázás, bérezés és anyagi érdekeltség a szövetkezeti tagok és az alkalmazottak tekintetében;
 - munkavédelem, tűzmelegelőzés és tűzoltás;
 - a szövetkezeti tagok társadalombiztosítása és nyugdíja;
 - a kisipari szövetkezetek szervezésének és működésének egyéb területei.
- (15. szakasz)

A jogszabály III. fejezete foglalkozott a kisipari szervezetek javainak jogi helyzetével. A szövetkezeti javakkal kapcsolatban alapvető szabály, hogy a tulajdonukban levő állóalap, ingatlan javak csak fizetség ellenében ruházha-

8 Érdekes megfigyelni a Kis- és Középvállalkozások, valamint a szövetkezetek ügyéért felelős minisztérium honlapján 2003-ban közzétett adatokat (www.mimmc.ro). Ezek szerint az említett időpontban Romániában 1041 kisipari szövetkezet létezett, amelyek 90 000 munkahelyet jelentettek, amiből körülbelül 3000-et a különböző rokkantsági és fogyatékosági kategóriákba besorolt személyek foglaltak el. Összesen hat (!) kiegészítő egység létrehozására került sor: egy ruhatervezési egység (SCA ELVEST), egy kutatási, tervezési egység (SCA ICEPECOM), egy népi kézművességi termékeket kivitelező egység (SCA ROMARTIZANA), egy beszerzési és forgalmazó egység (SADCOM), egy külkereskedelmi egység (SCA ICECOOP) valamint egy reklámtevékenységgel és kiállítások szervezésével foglalkozó egység (SCA PUBLITER). Ezen kívül a kisipari szövetkezetek hozták létre az első romániai magántőkéjű bankot (MINDBANK S.A.). Megalapítottak még egy sajtóorgánumot (Viața cooperatției meșteșugărești), egy szakképzési központot (CEPECOM), néhány oktatási egységet (Spiru Haret) és egy sportegyesületet (Voința). Az ARTIFEX szövetkezet mellett létrejött kulturális, tudományos alapítvány létrehozott egy szövetkezeti egyetemi intézményt és egy szövetkezeti kutatási központot (Institutul Național de Studii și Cercetări Cooperatiste).

tók át tulajdonba vagy adhatók használatba, és kizárólag az alapszabályzatban megjelölt feltételek és eljárási szabályok mellett. Ezekkel a javakkal kapcsolatban egyrészt a szövetkezeti szervezetek hitelezői, másrészt a tagok személyes hitelezői nem indíthatnak végrehajtási eljárást. Az említett javakat harmadik személyek nem szerezhetik meg elévülés útján, illetve az ingó javak esetében jóhiszemű birtoklás útján. Ellenben az említett javakkal szemben gyakorolt visszakövetelési kereset elévülhetetlen. Hasonló módon rendelkezik a törvény a forgóeszközökről is.

A jogszabály IV. fejezete tartalmazta az állam által a kisipari szövetkezeteknek nyújtandó támogatások rendszerét. Valóban pozitív jelenségnek volt tekinthető, hogy a jogalkotó magába a törvény szövegébe foglalta bele az állam elkötelezettségét a szövetkezeti mozgalom mellett, azonban a tapasztalat azt mutatta, hogy az megrekedt a szándéknyilatkozat szintjén, s a deklaratív megfogalmazást nem támasztotta alá a további gazdasági, pénzügyi jogalkotás, ennek hiányában pedig szinte semmi nem valósulhatott meg belőle.

Az elemzett törvényerejű rendelet alapján az állam, illetékes szervei útján, a következő eszközökkel támogatta volna a szövetkezeteket:

- hitelnújtás;
- nyersanyagokkal, anyagokkal, pótalkatrészekkel, felszerelésekkel és szállítóeszközökkel való ellátás;
- telkek használatba adása az állami földalapról;
- ingatlanok eladása, illetve bérbeadása az állami alapról;
- olyan adókivetési rendszer megállapítása, amely ösztönözzé a termelés fejlesztését és a lakosságnak végzett szolgáltatási tevékenységét;
- a szövetkezetek s a rokkantak és vakok részlegei termelésének támogatása egyebek között adócsökkentéssel és -mentességgel;
- a kisipari szövetkezetek tevékenységének javítását célzó más intézkedések. (23. szakasz)

A törvényerejű rendelet úgyszintén külön fejezetben (V. fejezet) tárgyalta a kisipari szövetkezetekre vonatkozó társadalombiztosítási rendelkezéseket. Ismételten el kell mondani, hogy a pozitív rendelkezéseknek ebben az esetben sem volt megfelelő gazdasági, pénzügyi háttere. Mire elkezdődhetett volna a szövetkezetek konszolidálódása, addigra az 1993. évi 34. számú törvény a kisipari szövetkezetek társadalombiztosítási rendszerét az állami társadalombiztosítási rendszerbe helyezte át. A jogalkotó intervencióját bizonyos szempontból igazolta annak az egyre sürgetőbb igénye, hogy az egykori (elsősorban mezőgazdasági) szövetkezetek tagjainak különösen a nyugdíjbiztosítási problémái rendeződjenek.

Az említett fejezet értelmében a kisipari szövetkezetek megszervezhették saját társadalombiztosítási, orvosi és szociális segédleti rendszerüket. A törvény alapján kialakított társadalombiztosítási rendszerben egyaránt megjelentek a nyugdíjak, szociális segélyek, átmeneti munkaképtelenség esetében folyósítandó segélyek, megbetegedések megelőzését, illetve az egészség helyreállítását támogató segélyek, szülés és elhalálozás alkalmával járó juttatások, és végezetül gyógyfürdői kezelések és üdültetések biztosítása.

A biztosított személyek családtagjai utódlási nyugdíjban és szociális segélyben is részesülhettek, és anyagi támogatásra voltak jogosultak a családfenntartó elhalálozása esetében.

A szövetkezeti társadalombiztosítási rendszerbe tagozódtak a kisipari szövetkezetben tanulók is. Mindazok, akik a szakmai gyakorlat idején és abból kifolyólag váltak rokkanttá, munkabaleset vagy szakmai betegség okozta rokkantság esetén rokkantsági nyugellátásban részesülhettek.

A kisipari szövetkezetek sajátos társadalombiztosítási rendszere valójában már ennek a legelső szabályozásnak az értelmében sem volt teljesen önálló. Valójában azt mondhatjuk, megfigyelve a nemzetközi példákat is, hogy a szövetkezeti társadalombiztosítási rendszer mindig kapcsolódik az állami társadalombiztosítási rendszerhez, s inkább csak annak egy sajátos formájaként, alrendszeréként, bizonyos fokig alternatívájaként fogható fel. A törvényerejű rendelet szövegéből egyértelműen kiderült, hogy a román jogalkotó is az állami társadalombiztosítási rendszer mintájára próbálta felépíteni a kisipari szövetkezetek társadalombiztosítási rendszerét, és ott, ahol külön rendelkezést nem írt elő, az előbbit használta kiegészítésként. A 30. szakaszában ki is jelenti a jogszabály, hogy a biztosított személyeket megillető járandóságok nyújtásának feltételeit, összegét és a megállapítási eljárást, valamint az említett járandóságokkal kapcsolatos óvások letárgyalására illetékes szerveket a Kisipari Szövetkezetek Központi Szövetsége által jóváhagyott szabályzatok tüntetik fel. „Ezeket a szabályzatokat az állami társadalombiztosításra vonatkozó szabályozások elvei alapján dolgozzák ki, figyelembe véve a kisipari szövetkezetek sajátosságát. A rokkantsági fokokba való besorolást az állami társadalombiztosításban alkalmazandó törvényes szabályokban előírt eljárás szerint az ott előírt szervek végzik.” (30. szakasz)

A nyugdíjbiztosítás mellett a kisipari szövetkezetek társadalombiztosítási rendszerében részt vevő személyek az egészségbiztosítási kedvezményekre is jogosultak voltak. A törvényerejű rendelet 31. szakasza kimondta, hogy a kisipari szövetkezetek társadalombiztosítási rendszerében biztosított személyek és családtagjaik kórházi kezelések esetében, annak teljes időtartama alatt, a törvény feltételei mellett orvosi kezelésben, gyógyszeres ellátásban

részesülnek. Hasonló módon teljes körű orvosi ellátásra jogosultak a járóbeteg-ellátás esetében is.

Mindaz, ami sajátossá tette a szövetkezeti társadalombiztosítási rendszert, a társadalombiztosítási alap létrehozásában és szabályozásában lelhető fel. A jogalkotó figyelembe vette, hogy ezen a területen is elengedhetetlen a szövetkezeti önrendelkezés lehetősége, mivel ennek hiányában magának a szövetkezeti társadalombiztosítási rendszernek a megszervezése is feleslegessé és működésképtelenné válna. A jogszabály 33. szakasza értelmében a kisipari szövetkezetek társadalombiztosítási alapjai a szövetkezetek hozzájárulásából, a tagok pótnyugdíj hozzájárulásából és a kisipari szövetkezetek társadalombiztosítási rendszerében bejegyzett, saját műhellyel rendelkező tagjainak járulékából, valamint az alapszabályokban előírt más jövedelmekből származtak. Ezek a társadalombiztosítási alapok elidegeníthetetlenek voltak. A biztosítási hozzájárulás címén kifizetett összegek nagyságát, illetve azok emelésének mértékét a határidőben való kifizetés elmulasztása esetében a Kisipari Szövetkezetek Központi Szövetkeze volt jogosult megállapítani.

A szövetkezetek által juttatott nyugdíjak és szociális juttatások adómentesek, átruházhatatlanok voltak, míg a nyugdíjak és szociális juttatásokhoz való jog elévülhetetlen volt.

A fogyasztási és hitelszövetkezetekre vonatkozó, 67. számot viselő törvényerejű rendelet a kisipari szövetkezetekre vonatkozó jogszabállyal egy időben született, és természetesen felfedezhető a nagymértékű hasonlóságok mind a két jogszabály szellemiségében, mind azok konkrét rendelkezéseiben. Éppen ezért a fogyasztási és hitelszövetkezetekre vonatkozó törvényerejű rendeletet nem fogom részletekbe menően elemezni, csupán néhány jellegzetes vonására és különbözőségére szeretném a továbbiakban felhívni a figyelmet.

A legalapvetőbb eltérést természetesen a két szövetkezeti forma tevékenységi területének meghatározásában vehetjük észre. A fogyasztási és hitelszövetkezetek tevékenységi köre, a jogszabály 5. szakaszának értelmében, a következő területekre vonatkozott:

- kiskereskedelmi tevékenység a személyes, gazdálkodási és termelési, fogyasztáshoz szükséges élelmiszer és más áruk teljes választékával;
- közétkeztetés és turisztika, bel- és külföldi viszonylatban;
- nagykereskedelem a saját telepek révén egységeiknek, a kiskereskedőknek és más igénylő egységeknek az ellátására, a termelő vállalatokkal közvetlen kapcsolatok útján biztosítva árukészletüket;
- ipari termelés és bármely kategóriájú szolgáltatás a lakosság, valamint az állami és magántulajdonú, gazdasági, szociális-kulturális egységek számára;

SZÖVETKEZETEK ERDÉLYBEN ÉS EURÓPÁBAN

- törvénynek megfelelően mezőgazdasági élelmiszerek felvásárlása a lakosságtól és a mezőgazdasági egységektől kölcsönösen előnyös feltételek mellett, valamint ezek friss vagy feldolgozott állapotban való értékesítése;
- mezőgazdasági gépek és eszközök, műtrágya, tenyészállatok, vetőmag, palánták, facsemeték és a mezőgazdaságban szükséges más termékek eladása a lakossági gazdaságoknak;
- export és import, együttműködés és árucsera külföldi szövetkezeti szervezetekkel, vállalatokkal, cégekkel, valamint vegyes társaságok létrehozása más országok szövetkezeti szervezeteivel, cégeivel, a törvényben előírt feltételek mellett;
- beruházások tervezése és kivitelezése a saját anyagi alap fejlesztésére, valamint harmadik személyek számára;
- a saját szervezetek és vállalatok együttműködése más szövetkezeti szervezetekkel, állami vállalatokkal, valamint a magánvállalkozókkal, az erre vonatkozó szerződésben megállapított feltételek között;
- kölcsönnyújtás a szövetkezeti tagoknak, banki szolgáltatások, megbízatásos bankügyletek lebonyolítása, valamint szövetkezeti bankok létrehozása;
- szakképzés és továbbképzés, líceumok, szakiskolák, továbbképző központok és más oktatási egységek révén;
- reklám, hirdetés, sajtó, kiadói és nyomdai tevékenységek;
- kulturális, sport- és szórakoztató tevékenységek.

A fogyasztási és hitelszövetkezetek esetében is adva volt tehát a törvényes lehetőség a legkülönbözőbb tevékenységek végzésére.⁹

A törvényerejű rendelet egy-egy külön fejezetben határozta meg a fogyasztási és hitelszövetkezetek, ezek megyei szövetségeinek, valamint a Fogyasztási és Hitelszövetkezetek Központi Szövetségének létrehozásának, szervezésének és működésének feltételeit, illetve a szövetkezetek tulajdonát képező ingó és ingatlan javak szabályozását és természetesen az állami támogatások rendszerét.

9 Sajnálatos módon a törvény kínálta lehetőségek megvalósításának a fogyasztási és hitelszövetkezetek esetében is számtalan akadálya volt. Az illetékes minisztérium honlapján (www.mimmc.ro) 2003-ban közzétett adatok alapján a következő helyzet volt megfigyelhető: 1513 fogyasztási szövetkezet létezett több mint 1 350 000 taggal, a következő területi eloszlásban: 2688 községben, 13 000 faluban, 230 városban és 28 fürdőhelyen. A fogyasztási szövetkezetek rendszerében 12 594 kereskedelmi, 6198 közétkeztetési, 473 raktározó, 770 beszerzési, 199 turisztikai és 3269 szolgáltatói egység működött, ami több mint 27 000 munkahelyet jelentett. Úgyszintén a fogyasztási szövetkezetek keretében működött egy sajtóorgánium (Gazeta Cooperatīei), egy továbbképző (CEPECOOP) és egy kutatási központ (COOPROIECT), valamint nyolc szövetkezeti iskola.

A bemutatott törvényerejű rendeleteknek az alapján működtek, működhetek tehát a rendszerváltás utáni első években a romániai szövetkezetek.

Az 1990. évi 66. és 67. számú törvényerejű rendeletek meghatározó jellegűek voltak a szövetkezeti rendszer fejlődésének szempontjából, s nyugodtan állíthatjuk, hogy ez a két jogszabály volt az első években a legjelentősebb. A kisipari szövetkezetekre vonatkozó törvényerejű rendelet ma is a pozitív román jog részét képezi, annak ellenére, hogy a hatalmon levő kormányok és a parlamenti testület már évek óta tárgyalja egy korszerűbb, a mai gazdasági, társadalmi realitásoknak, s nem utolsósorban az európai követelményeknek megfelelő jogszabály megalkotását.

2.2 A HATÁLYOS ROMÁN SZÖVETKEZETI JOGI SZABÁLYOZÁS

A hatályos román jogban a szövetkezetek megalapítását, működését, felszámolását és jogi státusát a következő jogszabályok rendezik:

- az 1990. évi 66. számú törvényerejű rendelet a kisipari szövetkezetekre vonatkozóan;
- az 1996. évi 109. számú törvény a fogyasztási szövetkezetekre vonatkozóan;
- a 2000. évi 97. számú sürgősségi kormányrendelet a hitelszövetkezetekre vonatkozóan.

2.2.1 A KISIPARI SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A HATÁLYOS ROMÁN JOGBAN ÉS A JOGALKOTÁSI KÉRDÉSEK

A kisipari szövetkezetekre vonatkozó jogalkotási folyamat megakadt a legelső, rendszerváltás utáni jogszabály, az 1990. évi 66. számú törvényerejű rendelet megalkotásával. Míg a többi szövetkezeti intézménnyel (gondolok itt a fogyasztási és a hitelszövetkezetekre) kapcsolatban többször is sor került a jogalkotó, bár nem feltétlenül pozitív irányú fejlődést eredményező intervenciójára, addig a kisipari szövetkezetek területén legfeljebb az elvetett vagy meg sem tárgyalt törvényjavaslatok követték egymást. Ezek a törvénytervezetek általában nem csak a kisipari szövetkezetek újraszabályozását célozták, tehát nem specifikusan csak erre a területre vonatkozó normákat tartalmazták volna, hanem a teljes szövetkezeti rendszer átalakításának részeként kezelték a kisipari szövetkezetek kérdését.

2003-ban a romániai szövetkezeti mozgalomnak egységes keretet biztosító törvénytervezetet dolgozott ki a kis- és középvállalatokért és a szövetkeze-

tekért felelős minisztérium, azzal a bevallott szándékkal, hogy a nemzetközileg elismert szövetkezeti eszméket hangoztatva lehetővé tegye a romániai szövetkezeti rendszer fellendülését, és megfelelő körülményeket biztosítson fejlődésük számára.¹⁰

A szövetkezeti törvénytervezet egyaránt rendelkezett minden szövetkezeti formát illetően, beleértve a kisipari, fogyasztási, munka-, mezőgazdasági, szállítási, lakásépítési, erdészeti stb. szövetkezeteket. A törvényszöveg kidolgozásakor az előterjesztők igyekeztek figyelembe venni a hazai szövetkezeti mozgalom hagyományait, jelenlegi helyzetét, a nemzetközi tapasztalatokat, és nem utolsósorban a jogharmonizáció igényét.

A tervezet előnyös helyzetet akart teremteni a szövetkezetek számára néhány újdonságnak számító rendelkezés bevezetésével. Ezek közül a következőket emelhetjük ki:

- a szövetkezetek megalakítására vonatkozó eljárás leegyszerűsítése, az alapító tagok számának csökkentése által;
- az egy tag, egy szavazat klasszikus elvének hangsúlyozása;
- a szövetkezet önkormányzati szerveinek nagyobb szerepvállalása, az üzletrészek kibocsátási körülményeinek leegyszerűsítése;
- a szövetkezeti intézmények és a helyi közigazgatási önkormányzati szervek együttműködésének a megszervezése, elsősorban a helyi érdekű programok lebonyolításában;
- a szabad társulás elvének hangsúlyozása;
- a szövetkezeti tagok tulajdonának védelme, a magántulajdon védelmének elve alapján;
- egy közintézményként működő speciális alap kialakítása, amely elősegítette volna a szövetkezeti mozgalom fejlődését;
- egy tanácsadó jellegű feladatokat ellátó testület megalakítása, amelyben minden szövetkezeti unió képviseltethetné magát, s amelynek legfőbb célja a további jogalkotási kezdeményezésekre vonatkozó szakvéleményezés megvalósítása lett volna.

A törvénytervezet tartalmazta az állami kedvezmények rendszerének a szabályozását is. Ezek közül a legfontosabb az állami tulajdonú, de szövetkezeti használatban levő ingatlanok elővásárlási jogának biztosítása volt, valamint az, hogy az állam a kereskedelmi társaságokra vonatkozó kedvezményeket a szövetkezetekre vonatkozóan is lehetővé tette.

10 Az ismertetett adatok az illetékes minisztérium által a 2003. 03. 06., 2003. 03. 24., 2003. 05. 19., 2003. 05. 21., valamint 2003. 07. 02. dátumokon kiadott sajtóközlemények anyagára támaszkodnak. A sajtóközlemények részletes szövegei megtalálhatók a minisztérium hivatalos honlapján (www.mimmc.ro)

VALLASEK MAGDOLNA MÁRTA: A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

Az illetékes minisztérium elküldte a törvénytervezetet a szövetkezetek központi intézményeinek (UCECOM, CENTROCOOP), valamint a szövetkezeti eszmék terjesztésével foglalkozó szervezetnek (Liga pentru Promovarea Ideilor Cooperatiste), s ezeket a szervezeteket felkérte a törvénytervezet véleményezésére, majd a kormány képviselői találkozóra hívták az említett szövetkezeti szervezetek képviselőit. A találkozó azonban nem bizonyult eredményesnek, elsősorban azért, mert az UCECOM a törvénytervezet elleni tiltakozásképpen távolmaradt, a többi félnek pedig nem sikerült közös álláspontot kialakítani.

A kétes eredményességű egyeztetések befejezését követően a kormány 2003. május 17-i ülésén elfogadta a szövetkezetekre vonatkozó törvénytervezet végleges szövegét, azzal a céllal, hogy mielőbb a parlament elé terjesszék azt, és lehetőleg még az aktuális parlamenti ülészakban elfogadásra kerüljön a szövetkezeti törvény.

Az elfogadott törvénytervezet szövegét az UCECOM alkotmányellenesnek tartotta, mivel a törvénytervezet kidolgozásakor megsértették a 2003. évi 52. számú, a döntéshozatali átláthatóságra vonatkozó törvény rendelkezéseit is, mivel nem vette figyelembe a szövetkezeti intézmények képviselőinek szempontjait. A kis- és középvállalatokért, valamint a szövetkezetekért felelős minisztérium álláspontja szerint a döntéshozatal átláthatóságára vonatkozó törvény követelményeit maximálisan betartották, annak ellenére, hogy valójában ez nem is lett volna kötelességük, mivel a kérdéses törvény csak 2003 áprilisában lépett hatályba, amikor az egyeztetések már befejeződtek (!).

2003 tavasza után is tovább folytatódott a nyilatkozat-háború a minisztérium és a szövetkezetek képviselői között. Ilyen körülmények között a kisipari szövetkezetekre vonatkozóan jelenleg is az 1990. évi 66. törvényerejű rendelet van hatályban.

2.2.2. A FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A HATÁLYOS ROMÁN JOGBAN

A hitelszövetkezetekre vonatkozó 2000. évi sürgősségi kormányrendelet hatályba lépését megelőzően az 1996. évi 109. számú törvény mind a fogyasztási, mind a hitelszövetkezetek („népbankok”) viszonylatában alkalmazandó volt. Azt követően a törvénynek a hitelszövetkezetekre vonatkozó részeit explicit módon hatályon kívül helyezettnek kell tekinteni. A fogyasztási szövetkezetekre vonatkozó jogi normák kibogozását némileg megnehezíti, hogy, bár eltelt már néhány év a jogszabályi módosítás óta, nem került még sor a törvény újraközlésére.

Az elmúlt években a jogbizonytalanságot fokozta az is, hogy 1999 júniusában a hatalmon levő kormány a 114. számot viselő sürgősségi kormányrendeletben hatályon kívül helyezte a törvény egyes szakaszait. Jó három évvel később, a 2002. évi 267. számú törvény elfogadásával, a parlament visszautasította az említett sürgősségi kormányrendeletet.

A fogyasztási szövetkezetek a törvény 2. szakaszába foglalt meghatározása szerint autonóm, nem politikai és nem kormányzati jellegű társulások, amelyeknek legfőbb célját a tagok közötti segítségnyújtásra alapuló tevékenységek szervezése jelentette. A fogyasztási szövetkezetek a szabad, diszkriminációtól mentes társulás útján jönnek létre és demokratikus módon működnek.

A törvény II. címe hat fejezetben foglalkozott a fogyasztási szövetkezetek létrejöttének, működésének és szervezésének szabályozásával.

A jogalanyokra vonatkozóan azt az alapelvet jelentette ki a törvény, hogy a fogyasztási szövetkezetek kizárólag természetes (fizikai) személyek szabad társulása útján jöhetnek létre. Területi szempontból nem tartalmaz különösebb megkötéseket: fogyasztási szövetkezetek szerveződhetnek egy vagy több település területén, és ugyanazon a településen több szövetkezet is működhet egymás mellett.

A fogyasztási szövetkezetek létrehozására az alapító okirat alapján került sor, és a törvény legkevesebb tizenöt alapító tag jegyzését tette szükségessé. A szövetkezet további működését az alapszabályzat határozta meg, amely a fogyasztási szövetkezetek kongresszusán kidolgozott keret-alapszabályhoz kellett igazodjon, s amelyet az alapító tagok közgyűlése előzetesen el kellett, hogy fogadjon. A jogi személyiség megszerzésére az erre vonatkozó végleges bírósági döntés megszületését követően kerülhetett sor. A bírói testület a szövetkezet alapító okiratának és alapszabályának ismeretében hozta meg a döntését. Végezetül a fogyasztási szövetkezet működésének feltételeként a Cégjegyzékbe való beiktatást is előírta a törvény.

A szövetkezetbe való belépésnek két alapvető, a korra és a területiségre vonatkozó feltétele volt. Szövetkezeti tag lehetett bármely fizikai személy, aki betöltötte a 18. életévét, teljes cselekvőképességgel rendelkezett, és az állandó lakhelye a szövetkezet tevékenységének területén feküdt. A tagsági jogviszony létrejöttének a feltétele volt az is, hogy a leendő szövetkezeti tag aláírásával elfogadottnak nyilvánítsa a szövetkezet alapszabályát és legkevesebb egy részjegyet jegyezzen. Nem jöhetett létre tagsági jogviszony, ha a kérelmező nem tett eleget a fenti feltételeknek. Úgyisintén elutasításra került sor abban az esetben is, ha a kérelmező személynek a szövetkezet céljaival ellenkező érdekei voltak, illetve ha a szövetkezettel szemben tisztességtelen versenyben vett részt.

VALLASEK MAGDOLNA MÁRTA: A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

A törvény csak az általános feltételeket szabta meg. A szövetkezeti önrendelkezés értelmében az alapszabály egyéb feltételek beiktatásáról is rendelkezhetett.

A szövetkezeti rendszer alapelve, hogy abban minden személy szabad akaratából vesz részt. A szabad akaratnyilvánítás feltétele, hogy a kérelmező személy pontosan ismerje mindazokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyeknek alanya lesz a tagsági jogviszony keretében. Ezt a célt szolgálta az a rendelkezés, amelynek értelmében a kérelmező személynek az írásos kérelmében nem csupán személyes adatait, valamint a jegyzendő részjegy nagyságát kell pontosítania, hanem arról is nyilatkoznia kell, hogy a szövetkezet alapszabályát megismerte és az abban foglaltakat önmaga számára kötelező érvényűnek tekinti.

A tagfelvételtől a szövetkezet meghatározott testületi szerve dönthet. Ennek jelentősége abban állt, hogy a személyi döntéseket sohasem egyetlen vezető hozta, hanem minden esetben egy testületi szerv, amelynek döntése a demokrácia értelmében valóban a szövetkezet akaratát tükrözte.

A szövetkezeti tag tagsági jogviszonyát, valamint a tagnak a tagsági jogviszonyból eredő jogait és kötelezettségeit a számára kiállított okirat (részjegy) tanúsította.

A szövetkezet működési elve, a demokrácia mellett, a nyilvánosság is. Ennek érdekében a szövetkezet a tagjairól nyilvántartást vezet, amely tartalmazza a tag adatait és tagsági jogviszonyának legfontosabb elemeit (pl. a vagyoni hozzájárulásának mértékét). A nyilvántartás bizonyíték erővel bírt a tagsági jogviszony keletkezésére, fennállására, valamint megszűnésére vonatkozóan, az ellenkező bizonyításig. A nyilvántartás nyilvános volt, bárki, aki igazolni tudta érdekeltségét, tanulmányozhatta az adatokat.

A tagsági jogviszony tartalmára vonatkozó rendelkezés értelmében a szövetkezet tagjai közvetlenül és közvetve irányítják a szövetkezetet és ellenőrzik annak az alapszabály szerinti működését.

A fogyasztási szövetkezetek működésének egyik legfontosabb jellemzője, hogy (amennyiben a törvény eltérően nem rendelkezik) a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül azonos jogok illetik meg. A szövetkezet tagjai, a tagsági jogviszonyból kifolyólag, természetesen nemcsak jogokkal, hanem kötelezettségekkel is rendelkeznek. A szövetkezeti tag alapvető kötelessége, a törvény értelmében, a vagyoni hozzájárulás teljesítése, valamint az együttműködésből adódó feladatainak ellátása. A szövetkezeti tag személyes hozzájárulással vagy vagyoni jellegű szolgáltatással vehet részt a szövetkezet üzletszerű gazdasági tevékenységében.

Az 1996. évi 109. számú törvény viszonylag szűkszavúan rendelkezik a tagok jogállásáról, de természetesen ez nem azt jelenti, hogy a szövetkezet alapszabálya (a törvényes keret tiszteletben tartása mellett) nem írhat elő más jogokat vagy kötelezettséget tagjai számára.

A szövetkezeti tagoknak, a törvény értelmében, jogában áll:

- részesedéshez jutni a szövetkezet éves profitjából;
- részt venni a szövetkezetnek a közgyűlés általi vezetésében és javaslatokat tenni a további működésre vonatkozóan;
- választani és választhatónak lenni a szövetkezet vezető testületeibe;
- a szövetkezet tevékenységéből adódó anyagi, szociális és kulturális előnyökben részesülni;
- egyes ártermékek beszerzésében és egyes szolgáltatások esetében előnyt élvezni.

A jogszabály a már említett alapvető kötelezettségeken kívül felsorol néhányat a szövetkezeti tagok által vállalandó egyéb kötelezettségekből. Ezek a következők:

- a jegyzett részjegy értékének befizetése;
- a szövetkezet közgyűlése által hozott határozatok betartása;
- a szövetkezet vagyonának védelme és megőrzése;
- a szövetkezetekre vonatkozó törvények ismerete és tiszteletben tartása.

A szövetkezet alapszabálya előírhatja a személyes közreműködésnek egy másik fajtáját is (a vagyoni hozzájárulások kívül), mégpedig *munkavégzés* formájában. A munkavégzésre általában nem a tagsági jogviszony keretében, hanem az adott munka elvégzésére irányuló munkaszerződéses jogviszony keretében kerülhetett sor, amelynek megszűnése nincsen kihatással a tagsági jogviszony létrejöttére. A 2003 márciusában hatályba lépett új román munkatörvénykönyv minden munkavégzés esetében kötelezővé tette az egyéni munkaszerződés megkötését, s ez természetesen a szövetkezeti intézményekre is vonatkozik.

Ami a tagsági jogviszonyból adódó felelősségvállalást illeti, a fogyasztási szövetkezet tagjai a jegyzett részjegy mértékében tartoznak felelősséggel.

A tagsági jogviszony megszűnésének általános keretét a törvény szabja meg. Ennek értelmében a tagsági jogviszony megszűnésének három módozata létezik: a tagnak a szövetkezetből való kilépése, a tagnak a szövetkezetből való kizárása és végül a tag elhalálása. Bár a törvény hiányossága, hogy külön nem említi, természetesen a szövetkezeti tagsági viszony megszűnésére kerül sor magának a szövetkezetnek jogutód nélkül való megszűnése esetében is.

VALLASEK MAGDOLNA MÁRTA: A SZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

A tagsági jogviszony megszűnésének az első esetében a kilépési szándékot írásban kell benyújtani. A szövetkezet alapszabálya írhatja elő, hogy a bejelentés és a tagsági jogviszony megszűnése között mennyi időnek kell eltelnie. Amennyiben az alapszabály erre vonatkozóan nem tartalmaz külön rendelkezést, a törvény által meghatározott, háromtól hat hónapig terjedő időtartamot kell figyelembe venni. Úgyszintén az alapszabály határozhatja meg azt a minimális határidőt, amelynek letelte előtt a tag nem kérheti a szövetkezetből való kilépését.

Elhalálozás esetében a tagsági jogviszony megszűnésére a halál pillanatában kerül sor. Az elhunyt tag örökösével/örököseivel való elszámolásra a pénzügyi évet lezáró mérleg elkészítése után kerül sor.

A szövetkezetből való kizárásra, a jogszabály értelmében, három esetben kerülhet sor:

- hogyha a szövetkezeti tag a tagsági jogviszonyból adódó anyagi vagy más jellegű kötelezettségeinek nem tett eleget (pl. a vagyoni hozzájárulását időben nem fizette be);
- hogyha utólag kiderült, hogy a szövetkezeti tag nem teljesítette a törvény által előírt tagsági feltételeket;
- hogyha a szövetkezeti tag a szövetkezet érdekeit sértő bűncselekményt követett el.

A kizárásra vonatkozó döntést a szövetkezet igazgatói testülete hozza meg és ajánlott levél útján értesíti a szóban forgó személyt. Nyilvánvaló, hogy ez a formáság a pontos dátum meghatározása szempontjából nyer jelentőséget. A pontos dátum ismerete elengedhetetlen a fellebbezés határidejének kiszámolásához. A kizárt tag ugyanis 30 napos határidőn belül a szövetkezet közgyűléséhez fordulhat, kérve a kizárási döntés felülbírálását. A törvényben megszabott határidő jogvesztő jellegű, ami azt jelenti, hogy annak elteltével, a kizárási döntéssel szemben már semmilyen fellebbezésnek nincsen helye. Természetesen a tagsági jogviszony megszűnésének ezen esetében is az egykori szövetkezeti tagnak joga van a vagyoni hozzájárulásának visszatérítésére.

Az 1996. évi jogszabálynak a fogyasztási szövetkezetekre vonatkozó I. Címének utolsó, hatodik fejezete tárgyalja a szövetkezetek vezető szerveinek rendszerét és azok hatáskörét. A szövetkezetnek, hagyományos módon, három vezető önkormányzati szerve létezik: a közgyűlés, az igazgatóság, és a végrehajtó (ellenőrző és felügyelő) bizottság. Ezt a hármas vezetési rendszert veszi át és szabályozza a román törvény is. A szövetkezetet irányító szervek sajátos hierarchiájában a legjelentősebb szerepe a tagok összességéből álló közgyűlésnek van. A szövetkezet minden más önkormányzati szerve a közgyű-

lésnek van alárendelve. A többi vezető, testületi szerv viszonyában nem lehet egyértelmű alá-fölérendeltségi viszonyt kimutatni. Inkább azt mondhatnánk, hogy egy sajátos mellérendelt viszonyban állnak egymással, amely bizonyos tekintetben mégis tartalmaz hierarchikus elemeket.

A szövetségi közgyűlés rendes és különös ülések alkalmával látja el a törvényben és a statútumban meghatározott feladatait, amelyek közül a legfontosabbak a következők:

- a könyvelési mérleg elfogadása és módosítása;
- a tevékenységből származó profit felosztásának meghatározása;
- a tevékenységi program és az éves költségvetés, valamint zárszámadás elfogadása;
- a szövetség statútumának elfogadása;
- más szövetségekkel való társulás elhatározása;
- új tagok felvételének igazolása, megerősítése;
- a tagok kizárása esetében felmerülő fellebbezések megoldása;
- az igazgatóság és a cenzorok megválasztása.

A szövetség másik vezető testülete, az igazgatóság 5–15 tagból áll, akiket a közgyűlés választott meg. Ennek a testületnek a feladata a szövetség életében felmerülő mindennapi problémák megoldása, s általában a tevékenység irányítása. Döntéseikért, sajátos módon, szolidárisan vállalják a felelősséget. Ennek ellenére nem vonható felelősségre az a tagja a testületnek, aki az adott döntésre vonatkozóan írásban jelezte egyet nem értését, és azt a cenzoroknak is tudomására hozza. Nem vonható felelősségre az a tag sem, aki nem volt jelen a döntés meghozatalakor, azzal a feltétellel, hogy a döntés megismerésétől számított harminc napon belül az előbb említett módon nyilvánítsák ki egyet nem értésüket.

A szövetség harmadik irányító testülete a végrehajtó bizottság, amely az előbbi testület ülései közötti időszakban vállalja a szövetség vezetésének feladatait. A szövetségi demokrácia elve alapján ez is testületi szerv, amely 3–5 választott tagból áll, és legkevesebb havonta egyszer ül össze. Ennek a bizottságnak az alapvető feladatát az igazgatóság döntéseinek végrehajtása jelenti.

A fogyasztási szervezeteknek még egy, általában szintén testületi szervét kell feltétlenül megemlíteni: a cenzorok testületét. Ezeknek száma, amennyiben az alapszabály másképp nem rendelkezik, 1–3 kell, hogy legyen, és a közgyűlés választja meg őket. A cenzorok feladata a szövetség pénzügyeinek ellenőrzése és felügyelete.

A szövetség javaira és pénzügyi eszközeire vonatkozóan kevés rendelkezést, mindössze kilenc paragrafust tartalmaz az 1996. évi törvény. A szövetség

tulajdona a törvény védelmét élvezi, és két részre, egy osztható és egy oszthatatlan részre tagolódik. Úgyszintén a jogszabály sorolja fel a szövetkezet pénzügyi eszközeit, amelyek között megtalálhatjuk a tagságba való beiratkozási díjat, a befizetett hozzájárulást, a termelt profitot, az osztalékokat és más eszközöket, amelyek a tagság hozzájárulásából, illetve más forrásokból származhatnak.

Végezetül szükséges néhány szót szólni az állami támogatások és kedvezmények rendszeréről, amelyről a jogszabály rendelkezik. A VIII. Cím 8. Fejezete 25% adókulcsot állapít meg a fogyasztási szövetkezetek számára. A szövetkezetek használatába vett ingatlanok öt évre adómentességben részesülnek. Ezenkívül a szövetkezetekre is érvényesnek tekintendők azok a különböző kedvezmények, amelyeket az állam az agrárszektorban működő magánvállalkozások számára megállapított (vetőmag, tenyészállatok, mezőgazdasági gépek stb. beszerzésére vonatkozóan).

2.2.3. A HITELSZÖVETKEZETEK JOGI SZABÁLYOZÁSA A HATÁLYOS ROMÁN JOGBAN

A hitelszövetkezetekre vonatkozóan több jogszabály megalkotására is sor került az elmúlt időszakban, azonban mindez nem egy stabil jogi helyzet kialakulását, hanem jogbizonytalanságot és egymásnak ellentmondó normák megszületését eredményezte.

Mindjárt az első jogszabály, amely a hitelszövetkezetek helyzetével foglalkozott, az 1990. évi 67. számú törvényerejű rendelet, amely egyaránt vonatkozott a fogyasztási és a hitelszövetkezetekre, s csupán néhány általános szabályt fektetett le, elmulasztva a részletes szabályozást. Ezt követte az 1996. évi 109. számot viselő törvény, amely szintén egyaránt tartalmazott a fogyasztási és a hitelszövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseket. Három évvel később, egy sürgősségi kormányrendeletben, amely az 1999/114. számmal került leközlésre a Hivatalos Közlönyben, felfüggesztésre került az előbbi törvény 59. szakasza. Ez a bizonyos szakasz rendelkezett a fogyasztási szövetkezetek megalkulására vonatkozó normák analóg módon való alkalmazásáról a hitelszövetkezetek esetében is. Az említett rendelkezések felfüggesztése miatt a következő időszakban súlyos jogi hiátussal kellett szembenézniük a hitelszövetkezeteknek, mert bár a kérdéses rendelkezések alkalmazására már nem kerülhetett sor, a sürgősségi kormányrendeletben beígért új szabályozás csak 2000 júniusában született meg, a 97. számot viselő sürgősségi kormányrendelet formájában. Természetesen ennek a jogszabálynak sem volt nagyon hosszú életű az eredetileg elfogadott formája, ugyanis alig néhány hónap elteltével,

2000 decemberében a kormány, ismét csak egy sürgősségi rendelet eszközét felhasználva, módosította azt, amit júliusban ő maga léptetett életbe.

De még ez az újabb jogszabály sem hozott végleges megoldást a hitelszövetkezetek számára. 2002-ben a román parlament végre sort kerített a hitelszövetkezetekre vonatkozó sürgősségi kormányrendeletek megvizsgálására. Időrendi sorrendben az első a 2000. évi 97. számú sürgősségi kormányrendelet elfogadása volt, amelyre a 2002/200. törvényben került sor. Felmerült a kérdés, vajon az elfogadás az eredeti vagy a közben már módosított szövegre volt-e vonatkoztató. Az egyik értelmezés szerint, mivel a módosítás hatályba lépése után már szerves részét képezi a módosított szövegnek, a parlamenti jóváhagyás erre is vonatkozik. Egy másik megközelítés szerint azonban, mivel mindkét esetben egy sürgősségi kormányrendeletéről van szó, azokat külön-külön kell a Parlament jóváhagyja vagy visszautasítsa. Mindkét álláspont mellett és ellen fel lehet sorakoztatni egy sor érvet és ellenérvet, azonban a jogvita megoldására nem az interpretáció módszere jelentett megoldást, hanem az újabb jogalkotói intervenció. Egy hónappal a jóváhagyást rögzítő törvény megjelenése után, 2002 májusában a 262. számú törvényben a parlament visszautasította a sürgősségi kormányrendelet módosítását tartalmazó másik sürgősségi kormányrendeletet. Sőt, mi több, néhány nappal később egy újabb, a 267. számot viselő törvényben visszautasította az 1996/109. sz., a fogyasztási és hitelszövetkezetekre vonatkozó törvény egyes rendelkezéseinek felfüggesztéséről szóló 1999. évi 114. számú sürgősségi kormányrendeletet is.

Ilyen körülmények között azt mondhatjuk, szövetkezet a talpán az, amelyik sikeresen el tudott igazodni a különböző jogszabályok összevisszaságai-ban, s mi több, még eredményes munkát is ki tudott fejteni.

Mindezen jogszabályok közül valóban előrelépésnek a 2000. évi 97. számú sürgősségi kormányrendelet elfogadását tekinthetjük. A jóváhagyást magába foglaló törvény egyúttal számtalan módosítást is tartalmazott. Alkalmazásának eddigi három évében a jóváhagyó törvényben eszközöltekén kívül más módosításokat is szenvedett az eredeti törvénytöredék. A módosító jogszabályok közül említést érdemel a 2003. évi banktörvény (2003/485.) és a pénzügyi törvénykönyv (2003/571.), valamint a Román Nemzeti Bank által kibocsátott közel egy tucat egyéb jogszabály.

A 97. számú sürgősségi kormányrendelet módosított változata képezi tehát jelen pillanatban a hitelszövetkezetek megalakulásának, szervezésének és működésének jogi alapját.

Külön kiemelném a jogszabálynak azt a pozitívumát, hogy I. Címének 2. Fejezetében egy viszonylag részletes szómagyarázat található, amelyben a hitelszövetkezeti intézménnyel kapcsolatos legfontosabb fogalmak törvényes

értelmezését foglalja össze. Ez a módszer valóban nagyon hasznos lehet, hiszen elejét veheti egyes interpretációs vitáknak.

A jogszabály a fogyasztási szövetkezetek meghatározásához hasonló definíciót tartalmaz a tárgyat képező hitelszövetkezetekre vonatkozóan. Ennek értelmében a hitelszövetkezetek autonóm, politikumtól mentes, nem kormányzati társulások, amelyeknek legfőbb célja a tagok érdekében végzett banktevékenység. A hitelszövetkezetek a rájuk vonatkozó sürgősségi kormányrendelet és a banktörvény rendelkezéseinek megfelelően fejtik ki tevékenységüket.

A hitelszövetkezetek változó számú szövetkezeti tagból, illetve társult hitelszövetkezetből állhatnak. Minden esetben változó alaptőkével kell, hogy rendelkezzenek, amely egyenlő értéket képviselő részjegyekre oszlik fel. Minden ilyen szövetkezetnek kötelező módon be kell iratkoznia valamelyik Hitelszövetkezeti Központba (Casa Centrală a Cooperativelor de Credit), amely garantálja a társult szövetkezetek által vállalt kötelezettségeket.

A hitelszövetkezetekbe való belépésekor hasonló formai és tartalmi követelményeknek kell eleget tenni, mint a fogyasztási szövetkezetek esetében. Egy hitelszövetkezetnek tagja lehet tehát bármely természetes személy, aki teljes cselekvőképességgel rendelkezik, a hitelszövetkezet illetékességi területén van az állandó lakhelye, aláírásával elfogadja az alapszabályba foglalt rendelkezéseket, és befizette legkevesebb egy részjegy ellenértékét. A hitelszövetkezetbe való beiratkozást nem köti a jogszabály a román állampolgárság feltételéhez, és a tagfelvételi kérelem elbírálásakor tilos bármilyen szempont szerint diszkriminatív megkülönböztetést alkalmazni.

Nem lehet tagja egy hitelszövetkezetnek az a természetes személy, akinek a szövetkezetével ellentétes érdekei vannak, vagy tisztességtelen versenyben vesz részt a hitelszövetkezettel szemben.

A jogszabály által előírt általános követelmények mellett a hitelszövetkezeteknek jogában áll egyéb belépési feltételeket is szabni, természetesen a törvényesség és a jóhiszeműség általános jogi szabályai mellett.

A tagfelvételi kérelmet a hitelszövetkezet igazgatósága bírálja el, és döntését tizenöt napos határidővel közli a kérelmezővel. Kedvezőtlen elbírálás esetében a kérelmező az illetékes igazságszolgáltatási szervhez fordulhat jogorvoslatért. Pozitív elbírálás esetében kerülhet sor a részjegy jegyzésére, s a kérelmező a befizetés pillanatában válik a hitelszövetkezet tagjává.

A hitelszövetkezetek működését szabályozó sürgősségi kormányrendelet nem tér ki a szövetkezeti tagok jogainak és kötelezettségeinek felsorolására. Azoknak megállapítását, felsorolását a hitelszövetkezeti statútumokra bízta. Rendelkezik ellenben a tagság egyéni felelősségvállalásának kérdéséről. Min-

den szövetségi tag felel a hitelszövetkezet kötelezettségvállalásaiért, a jegyzett részjegyek összegének mértékében.

A hitelszövetkezeti tagsági jogviszony kilépés, kizárás, elhalálozás vagy az állandó lakhelynek más illetékességi területre való áthelyezése esetében szűnik meg. Úgyszintén a tagsági jogviszony megszűnését eredményezi magának a hitelszövetkezetnek a megszűnése, illetve szétosztódása vagy fúziója. A jogszabály a felsoroláson kívül semmilyen más rendelkezést nem tartalmaz. Mi több, a hitelszövetkezet statútumának hatályába sem utalja a részletes szabályozás kidolgozását, kivéve a kilépés esetében. Éppen ebben az egy esetben viszont a jogalkotó valójában kevés mozgásteret engedélyez a szövetségeknek, lévén, hogy pontosan meghatározza, a hitelszövetkezet alapító okiratának mit kell tartalmaznia a kilépés feltételeire vonatkozóan. Ezek a feltételek a következők:

- a kérvény letételére legkevesebb három hónappal a szándékozott kilépés dátuma előtt kell sor kerülni;
- a tagságba való felvételtől számított egy éven belül nem kérvényezhető a kilépés, a hitelszövetkezet alapító okirata ennél hosszabb határidőt is kötelezővé tehet;
- nem kérvényezhető a szövetségből való kilépés mindaddig, amíg az érintett személynek valamilyen ki nem fizetett adóssága van a szövetséggel szemben;
- a kilépési kérelem jóváhagyása esetében a kérelmező a jegyzett részjegyek nominálértéken való visszaszolgáltatására jogosult, amelyre azonban csak az adott pénzügyi évre vonatkozó zárszámadás elkészülte után kerülhet sor;
- a hitelszövetkezetből való kilépésre irányuló kérelem jóváhagyására az igazgatóság jogosult.

A sürgősségi kormányrendelet 23. szakasza határozza meg a hitelszövetkezeti rendszer területi felosztását. Minden hitelszövetkezet az alapító okiratában meghatározott saját területen folytatja a tevékenységét. Ez a terület egy megyére terjedhet ki, és magába foglalhat több városi vagy vidéki települést, függetlenül attól, hogy ezek szomszédos vagy nem szomszédos települések.

Egy hitelszövetkezet megalakulásához legkevesebb 1000 alapító tagra van szükség. A keretstatútum kivételes esetben rendelkezhet úgy, hogy a megalakuláshoz elegendő 100 alapító tag részvétele, azzal a feltétellel, hogy ezek 1000 részjegynek megfelelő összeget fizessenek be.

A hitelszövetkezeti jogszabály meghatározza az alapító okirat kötelező minimális tartalmát. Ezeknek a köre természetesen tovább bővíthető a szövetségek szándékai szerint, a törvényesség és a jóhiszeműség általános jogi elve-

inek tiszteletben tartása mellett. A hitelszövetkezet alapító okiratának a következőkre vonatkozóan kell tartalmaznia rendelkezéseket:

- a hitelszövetkezet elnevezése, emblémája, székhelye;
- az alapító tagok adatai;
- a hitelszövetkezet tevékenységének a tárgya;
- a működés időtartama;
- a hitelszövetkezet feloszlata, fúziója, átalakulása;
- egy részjegy nominálértéke;
- az alapító tagok által jegyzett és befizetett részjegyek száma;
- a hitelszövetkezet cenzorainak és adminisztrátorainak adatai;
- a hitelszövetkezet megalapításának intézésével megbízott tagok adatai;
- a tagsági viszony megszületésének és megszűnésének feltételei;
- a hitelszövetkezeti tagok jogai és kötelezettségei;
- a hitelszövetkezet vezetésére, kezelésére, ellenőrzésére vonatkozó adatok;
- a hitelszövetkezet területi illetékessége;
- másodlagos, jogi személyiség nélküli székhelyek megalapításának feltételei;
- a nyereségből/veszteségből való részesedés mértéke.

A hitelszövetkezet szabadon választhatja meg elnevezését és emblémáját, azzal a feltétellel, hogy azokban nem szerepelhet a „bank” szó, illetve annak bármely ragozott alakja. Ez a rendelkezés azért jelent újdonságot a román szövetkezeti jog terminológiájában, mert a hitelszövetkezetekkel kapcsolatban a román jogalkotó hagyományos módon a „népbank” („banca populară”) kifejezést használta, s nyilvánvalóan ez a jelölés szerepelt általában a különböző hitelszövetkezetek elnevezésében is.

A jogi személyiséget a hitelszövetkezet a cégjegyzékbe való beiktatásának pillanatában szerzi meg. A hitelszövetkezet adószámának megszerzésére vonatkozóan a hatályos pénzügyi-jogi szabályozást kell figyelembe venni.

A módosított jogszabály 30. szakasza sorolja fel a hitelszövetkezet vezető szerveit. Ezek a következők: a legfontosabb testületi szerv a közgyűlés, a szövetkezet mindennapi tevékenységének irányításában pedig az igazgatóság és a vezetőség vesz részt. A közgyűlés legfontosabb feladatai közé tartozik a könyvelési mérleg jóváhagyása, a nyereség elosztási módjának konkrét szabályozása, a szövetkezeti vagyon kezelésének felügyelete, az aktuális pénzügyi évre szóló költségvetés, illetve zárszámadás jóváhagyása, a szövetkezet átalakulásának vagy megszűnésének, valamint alapszabályzata módosításának jóváhagyása, és más, a vonatkozó jogszabály 32. szakaszában meghatározott feladatok ellátása.

Ahhoz, hogy a szövetkezet közgyűlése határozatképes legyen, a tagok többségének jelenléte szükséges. A döntések elfogadásához pedig a jelenlevők többségének szavazatára van szükség. Minden szövetkezeti tagnak egy szava-

zatra van joga, függetlenül az általa jegyzett részjegyek összegétől. A jogszabály lehetőséget ad a szövetségi tagoknak arra, hogy a közgyűlésen képviseltesék magukat, azzal a feltétellel, hogy egy megbízott legfeljebb tíz szövetségi tagot képviselhet.

A szavazati jog harmadik személyre nem ruházható át, és bármely ezzel ellentétes megegyezést a jogszabály semmisnek nyilvánít.

A hitelszövetség legkevesebb 3, legtöbb 7 tagot számláló igazgatósága a közgyűlés választmányaként jön létre. Nem lehet tagja ennek a testületnek az a személy, akit magán- vagy közvagyon ellen elkövetett bűncselekményért elítéltek, aki egy másik hitelszövetséggel munkajogi viszonyban áll, vagy cenzori, adminisztrátori minőségben vesz részt annak munkájában, illetve ha a megelőző öt esztendőben a Román Nemzeti Bank vagy valamelyik Szövetségi Központ visszavonta a vezetőségi tagi minőségének jóváhagyását.

A hitelszövetségnek ez a testülete minden szükséges alkalommal, de legkevesebb havonta egyszer ül össze, és határozatképességéhez tagjainak legkevesebb felének jelen kell lennie. Döntései érvényességéhez a jelen lévő tagok többségének a szavazata szükséges.

Akárcsak a fogyasztási szövetségek esetében, az adminisztrátorok szolidárisan vállalják a felelősséget, a jogszabály által meghatározott feltétele mellett.

A hitelszövetség működésének mindennapi irányítását az előbbi testület elnöke (és 5000 tagnál többel rendelkező szövetségek esetében annak az alelnökei), valamint a főkönyvelő látja el. A jogszabály 66., módosított szakasza a következő feltételekhez köti ezeknek a személyeknek a vezetőségben való részvételét:

- a tisztségnek megfelelő becsületes magatartást tanúsítanak;
- tevékenységükkel a múltban nem járultak hozzá egy gazdasági egység csődbejutásához;
- felsőfokú végzettséggel rendelkezzenek, illetve, amennyiben még nincs meg a licenciátusuk, kötelezzék magukat, hogy négy éven belül megszerezik azt;
- legkevesebb két év szakmai tapasztalattal rendelkezzenek pénzügyi, könyvelési, banki vagy jogi területen, illetve legkevesebb három év tapasztalattal egy gazdasági egység vezetésében.

A hitelszövetségekre vonatkozó hatályos jogszabályból, természetesen a teljesség igénye nélkül, még két nagyobb jelentőségű fejezet rendelkezéseit szeretném kiemelni.

A VI. Cím 1. Fejezete írja elő, hogy melyek azok a műveletek, amelyek tilosak a hitelszövetségek számára. Ennek értelmében tilos a különböző ingó

vagy ingatlan javakkal való tranzakcióknak a lefolytatása, a jogszabályban rögzített kivételek figyelembe vétele mellett, tilos részjegyek visszavásárlása, úgyszintén a jogszabályban rögzített kivételek figyelembevételével, tilos a kibocsátott részjegyekkel garantált hitelek nyújtása, és végezetül tilos különböző befizetésekkel értékpapírok elfogadása a Román Nemzeti Bank által meghatározott esetekben.

Úgyszintén a VI. Címnek ezúttal a 3. Fejezete tartalmazza a titoktartásra vonatkozó kötelezettséget, amelynek értelmében a hitelszövetkezeti intézmények kötelesek bizalmasan kezelni az általuk végrehajtott tranzakciókra és az általuk nyújtott szolgáltatásokra vonatkozó adatokat, beleértve a folyószámlák tulajdonosainak adatait is.

3. AZ ÚJ SZÖVETKEZETI TÖRVÉNY TERVEZETE ÁLTAL KÖRVONALAZOTT JOGI KERET

Amint azt már az előbbiekben hangsúlyoztuk, egy új, modern és kedvező szövetkezeti törvény kidolgozása már a rendszerváltást követő első időszakban felmerült. Az 1990-ben hatályba lépett két törvényerejű rendelet nem bizonyult megfelelő jogi keretnek a szövetkezeti intézményrendszer működését illetően. Több mint egy évtizedet kellett azonban várni ahhoz, hogy egy új szövetkezeti törvény kidolgozására sor kerülhessen. A törvénytervezet szövegét a képviselőház 2004. április 27-i ülésén fogadta el. „Miután a Képviselőház elfogadta a szövetkezeti törvénytervezetet és átkerült a Szenátusba, hatalmas harc kezdődött akkörüli, hogy törvény legyen-e belőle még ebben a törvényhozási ciklusban vagy sem. Megjegyezném, hogy már az előző mandátum alatt is nyélbe lehetett volna ütni, de sokan körömszakadtáig akadályozták a megszületését, mert az volt az érdekük, hogy minél tovább halászhassanak a zavarosban. Ez a törvény ugyanis betiltja a szövetkezeti vagyont eladását, míg a szövetkezetek nem alakulnak át az új szabályozás szerint, így sokan, akik fel akarták vásárolni a szövetkezeti vagyont poton áron, elestek volna ettől a lehetőségtől.” – nyilatkozta Pus-kás Bálint szenátor, a szövetkezeti törvény egyik kezdeményezője.¹¹

A fentiekben idézett szenátor szerint a törvény legnagyobb értéke, hogy a szövetkezetek nem kötelesek központi szövetségbe tömörülni, hanem regionális szövetségeket is létrehozhatnak. „Mi ezt akarjuk, ezt követeljük, és ha

11 Béres Katalin: A szövetkezeti törvény viszontagságai. *Romániai Magyar Szó*, 2004. szeptember 30.

okosak leszünk, az egykori Hangya mintájára újra tudjuk szervezni a magyar szövetkezeti mozgalmat.”¹²

Pete István szenátor, a Szenátus gazdasági és mezőgazdasági bizottságának tagja, három pontban foglalta össze a törvénytervezethez kapcsolódó módosító indítványokat, amelyeknek a benyújtására a szakbizottsági tárgyalások alatt sor került. „A mi javaslataink arról szólnak, hogy a szövetkezeti vagyont nevesítve vissza kell osztani a szövetkezeti tagokhoz, olyan arányban, ahogyan ők annak idején hozzájárultak ennek a vagyonnak a képzéséhez. (...) A másik célunk: különválasztani az érdekképviseletet a vállalkozástól. (...) A harmadik célunk, hogy a szövetkezeti átszervezés ennek a törvénynek alapján történjen meg. Ne várjunk újabb és újabb speciális törvényekre, mert ez újra sine die elodázná a szövetkezeti mozgalom fellendítését és megerősödését. Ez kerettörvény, amely módot nyújt arra, hogy korszerű szövetkezeti rendszert alakíthassunk ki Romániában.”¹³

A hatályba lépés előtt álló új szövetkezeti törvény tervezetének már az első szakasza alapján egyértelmű, hogy egy általános kerettörvénnyel állunk szemben. A jogalkotó megfogalmazásában „a jelen törvény a szövetkezetek működésének és szervezésének általános keretét szabályozza.” A törvény hatálya minden szövetkezetre kiterjed, a hitelszövetkezeti intézmények kivételével, amelyeket a továbbiakban is a speciális törvény fogja szabályozni.

A törvénytervezet egy újdonságnak számító kategorizálást vezet be a szövetkezetekre vonatkozóan, különválasztva az egyes, illetve a kettős fokozatú szövetkezeteket.

Az egyes fokozatú szövetkezetek valójában a hagyományos szövetkezeteket jelentik, vagyis azokat a jogi személyiséggel rendelkező szövetkezeteket, amelyek fizikai és/vagy jogi személyek szabad társulása útján jönnek létre, a törvény által megszabott körülmények között, a tagok gazdasági, szociális és kulturális érdekeinek megvalósításának céljából. A törvénytervezet 4. szakasza kilenc pontban sorolja fel azt, hogy mely szövetkezeti formák sorolhatók az egyes fokozatú szövetkezetek közé. A rendszerváltás utáni szabályozásban hagyományosan megjelenő formák mellett, mint például a kisipari, fogyasztási, értékesítő, mezőgazdasági, halászati vagy erdőgazdasági szövetkezet, a jogalkotó két új lehetőséget is nevesít, felsorolva a lakásépítő és a munkaszövetkezeteket.

A szövetkezeti forma világszerte egyre változatosabb tevékenységi köröket felölelve jelenik meg, az egészségügyi intézményektől kezdve az iskolaszövetkezetekig vagy a szociális szövetkezetekig. A törvénytervezet pozitívuma, hogy

12 Uo.

13 Uo.

nyitva hagyja a lehetőséget a megnevezetteken kívül más szervezetek alakítására is, természetesen az új törvényes keret betartásának feltételével.

Az explicit felsorolásban tehát két, a régebbi rendelkezésekhez viszonyítva új szervezeti forma jelenik meg: a munkaszervezetek és a lakásépítő szervezetek. A munkaszervezetekre vonatkozóan is érvényes az a szabály, hogy fizikai és/vagy jogi személyek társulásával jönnek létre. A tevékenység elsődleges célja ebben az esetben a szervezeti tagok számára való munkahelyteremtés. Amennyiben az elemzett törvénytervezet lényegében változatlan megfogalmazásban hatályba lépne és megjelenének a munkaszervezetek, társadalmi és szociális szerepük vitathatatlan lenne. Természetesen ehhez nem elég egy megfelelő szervezeti törvény, az állam részéről pénzügyi és gazdasági támogatásra is szükség lenne, amely stimulálná a vállalkozó kedvet. Máskülönben a törvény maga csak holt betű marad, és nem éri el célját.

A munkaszervezeteknek az alapító okiratban kell megjelölniük tevékenységi körüket, amelynek megvalósítására kizárólag a szervezeti tagok munkája által kerülhet sor. Ez megkülönbözteti a munkaszervezeteket a többi szervezeti formától, amelyek esetében lehetséges a szervezettel tagsági jogviszonyba nem kerülő személyek alkalmazása is.

A lakásépítő és -kezelő szervezetek megalakulási körülményei hasonlóak a többi szervezethez, tevékenységük céljából azonban lakások építését, felvásárlását, felújítását, átalakítását és kezelését tűzik ki.¹⁴

A kettős fokozatú szervezetek egyes fokozatú szervezetek társulásának útján jönnek létre, azzal a céllal, hogy a társult szervezetek gazdasági érdekeit érvényesíteni tudják.

A fenti kategorizálás a kormány által kidolgozott korábbi törvénytervezetben is megfigyelhető volt, azzal a különbséggel, hogy az említett tervezet a hármas fokozatú szervezetek kategóriáját is bevezette. Összetételét tekintve ez az előző kettős kombinációjából jött volna létre, vagyis tagjai között egyaránt megtalálhatóak lettek volna az egyes fokozatú, fizikai és/vagy jogi személyek társulásával létrejött szervezetek, valamint a kettős fokozatú szervezeti társulások.

Az új szervezeti törvény tervezetének értelmében egy szervezet megalapításához minimum öt alapító tag és ötmillió lej alaptőke szükséges. Ez utóbbi követelmény kevésbé jelentős, legfeljebb az arányítás szempontjából szükséges, ismervén a jelenlegi inflációs helyzetet és a nehéz lejnek 2005 közepétől tervezett bevezetését.

14 Lásd részletesebben – Puskás Bálint: *Szervezeti törvény a láthatáron*. Kézirat.

Egy szövetkezeti tag nem birtokolhat többet az alaptőke 20%-ánál. Ez az előírás is megfelel a szövetkezeti demokrácia és autonómia elvének, megakadályozván azt, hogy a szövetkezetre vonatkozó döntéshozatali jogkör egyetlen személy vagy egy nagyon kis csoport kezébe kerülhessen. Ugyanezen a gondolatmeneten továbbmenve, egy kettes fokozatú szövetkezet megalapításakor a részt vevő egyes fokozatú szövetkezeteknek az alaptőkéhez való hozzájárulása nem lehet kevesebb 67%-nál.

A készpénz formájában befizetett hozzájárulás kötelező minden szövetkezet esetében. Azonban a hagyományos szövetkezeti elvek alapján lehetséges a természetbeni hozzájárulás is, mind jogok, mind javak formájában. A követelések kategóriáját a törvénytervezet explicit módon kizárja a hozzájárulási formák közül, nemcsak a szövetkezeti vagyon kialakításának, hanem a vagyon növelésének esetében is.

A szövetkezet alapító okiratának kötelező módon tartalmaznia kell a társasági szerződést, valamint a szövetkezet statútumát. Az alapító okiraatra vonatkozóan a törvénytervezet nem kéri *ad validitatem* a hitelesített formát, hanem elegendőnek tartja a magánokiratot is. Egyetlen kivétel azért van, mégpedig abban az esetben, ha a hozzájárulások között valamilyen ingatlan is található. Ilyen esetben természetesen az ingatlanok átruházására vonatkozó általános szabályok értelmében hitelesített okiraatra van szükség.

A törvénytervezet pontos előírásokat tartalmaz az alapító okirat tartalmát illetően. A felsorolt adatok szükségesek és elégségesek, azonban lehetőség van arra, hogy a szövetkezet alapító okirata, a törvényes keretek betartása mellett, más rendelkezéseket is tartalmazzon. Maga a törvénytervezet utal, természetesen ajánló jelleggel, ilyen egyéb rendelkezésekre, például a szövetkezetbe való belépési kérelem tartalmára vonatkozóan.

A szövetkezeti tagviszonytal kapcsolatban a törvénytervezet a hagyományos jogok és kötelezettségek sorát szabályozza, és a felelősségvállalás tekintetében sem hoz újdonságokat. A szövetkezeti tagsági jogviszony megszűnésének esetei is hasonlóak a hatályos szabályozással.

A szövetkezeti vagyon két részből tevődik össze, az osztható és oszthatatlan részből. Az osztható rész a tagok által befizetett üzletrészekből és a kiosztható nyereségrészesedésből áll, míg az oszthatatlan rész az egyéb forrásból származó javak összességét jelenti, amely a szövetkezet mindennapi működését, tevékenységének folytatását hivatott garantálni.

Szerkezetét tekintve a törvénytervezet által felvázolt szövetkezet a hagyományos formát tartja szem előtt, amelyben a demokrácia elvének megfelelően a döntéseket a közgyűlés hozza, vagyis a szövetkezetet a tagok maguk irányítják, s maguk választják a vezetőtanácsot és az elnököt. Min-

den tag egyetlen szavazattal rendelkezik, függetlenül attól, hogy hány üzlet-résznek a tulajdonosa.

Ami radikális változást jelent az eddigi szabályozáshoz képest, az a szövetkezeti szövetségekre vonatkozó rész, amelyet a törvénytervezet III. Címe tartalmaz. Az új rendelkezések értelmében lehetőség van megyei, illetve országos szövetkezeti szövetségek megalakítására, azonban ezek létrehozása immár nem kötelező érvényű. A belépő szövetkezetek nem lennének alárendelve az adott szövetségnek.

Az önkéntes társulás útján létrejövő szövetkezeti szövetségeknek legfőbb feladatát az érdekvédelmi tevékenység fogja jelenteni, és nonprofit szervezetként fognak működni. Ez természetesen azt is jelenti, hogy nem adhatnak ki a tagszövetkezetekre vonatkozóan kötelező érvényű határozatokat. A szövetkezetekkel ellentétben, amelyeket a cégjegyzékbe kell bejegyeztetni a megalakításukat követően, a szövetkezeti szövetségeket a területileg illetékes bíróságon vezetett alapítványi és egyesületi nyilvántartásba kell bejegyeztetni. A szövetkezeti szövetségek, egyesületek esetében kötelező formai követelményként írja elő a törvénytervezet azt, hogy az alapító okirat hiteles okirat legyen, és szabályozza annak tartalmi követelményeit is.

A törvénytervezet IV. Címe rendelkezik a szövetkezetek és az állam közötti kapcsolatról, kijelentve, hogy a román állam támogatja a szövetkezetek fejlődését, és garantálja azok autonómiáját, függetlenségét és az egyéb gazdasági egységekhez hasonló, annál semmiképp sem kedvezőtlenebb bánásmódot. Fontos rendelkezés, hogy a jövőre nézve kötelező a szövetkezetekkel való konzultáció, a rájuk vonatkozó jogszabályok kidolgozása vagy módosítása alkalmával.

Az állami támogatásokra vonatkozó fejezet terjedelmileg viszonylag szűkös, mindössze három paragrafust tartalmaz, azonban ennek ellenére nagyon fontos rendelkezésekről van szó. Ez a fejezet szabályozza a szövetkezetek elővásárlási jogát a helyi vagy központi közhatalóságok magántulajdonában, ugyanakkor a szövetkezetek használatában levő ingatlanok esetében, illetve a szövetkezetek előjogát az ilyen ingatlanok bérbeadása vagy koncessziója esetében. Az állam a szövetkezetek számára is biztosítja mindazokat a kedvező intézkedéseket, amelyeket a többszörösen módosított, 1990. évi 31. számú törvényben a kereskedelmi társaságok számára előírt. Végezetül a törvénytervezet lehetővé teszi a műszaki, gazdasági és jogi profilú felsőoktatási intézmények számára, hogy választható tantárgyként oktassák a szövetkezeti ismereteket.

A törvénytervezet hatálybalépését követően az eddigi szabályozás alapján már működő szövetkezeteknek kötelező módon át kell szerveződniük az új szabályozás szerint. Az átszervezési eljárás különböző lépéseire viszonylag

SZÖVETKEZETEK ERDÉLYBEN ÉS EURÓPÁBAN

tág, hat és tizenkét hónap közötti határidőket szab meg a törvény. Természetesen a jövőben megalakuló szövetkezetek már az új szabályozást fogják figyelembe venni.

A fentiekben ismertetett törvénytervezet kedvezőbb lehetőségeket nyújt a szövetkezetek működése számára, mint amivel az eddigi rendelkezések értelmében számolni kellett. Továbbra is fennmarad azonban a kérdés, hogy a beígért állami támogatások rendszere a gyakorlatban is megvalósul-e majd, vagy megreked a szándéknyilatkozat szintjén. A korszerű szövetkezeti szabályozás valóban nagyon fontos lépést jelent, de legalább ilyen fontos lesz a továbbiakban az is, hogy a kedvező jogi kerethez milyen gazdasági, pénzügyi politika fog társulni. Csakis ilyen körülmények között lesz megvalósítható a romániai szövetkezeti rendszer fellendülése.